

- carrying-out-the-policy-ofukrainizationin-kubanin-1920s-early-1930s-isakova-i-a.html.
10. Ракачева Я. В. Национальная политика СССР на Северо-западном Кавказе в 1920 – 1930-е гг. [Електронний ресурс] / Я. В. Ракачева. – Режим доступу: <http://www.teoria-practica.ru/-9-2013/history/rakacheva.pdf>.
 11. Федина И. М. Политика «коренизации» национальных меньшинств на юге России в 1920-е гг. [Електронний ресурс] / И. М. Федина. – Режим доступу: http://sociosphera.com/archive/sociosphera_1_2013.
 12. Національне питання в Україні XX – початку XXI ст.: історичні нариси / [ред. рада : В. М. Литвин (голова), Г. В. Борзяк, В. М. Даниленко [та ін.] ; відп. ред. В. А. Смолій ; авт. кол. : О. Г. Аркуша, В. Ф. Верстюк, С. В. Віднянський та ін.]. – К. : Ніка-Центр, 2012. – 592 с.
 13. Украинский язык и украинизация на Кубани 1920–30 годы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.protichka.narod.ru/history/ukr.html/>.

Одержано редакцією 18.02.2014

Прийнято до публікації 15.05.2014

Аннотация. *Киреева В. А. Украинизация на Кубани в 20–30-х гг. XX в.: языковой аспект.* В статье рассмотрены основные проблемы развёртывания процесса украинизации на Кубани в 20-х – начале 30-х гг. XX в. На основе анализа достижений современной украинской и российской историографии прослеживается реализация практических шагов по внедрению в обиход украинского языка в школах и официальном деловодстве. Доказано, что самым успешным внедрение было в начальных школах, тогда как органы государственного управления и общественные структуры украинизировались довольно медленно. Выяснено, что ускорение процесса украинизации в 1925–1929 гг. происходило вследствие результатов двух причин: мощного национально-культурного движения украинцев на Кубани и принятия на партийном уровне решений об ускорении украинизационных процессов. Утверждается, что процессы украинизации особенно углубились с 1928 г. Это было связано с нарастанием национального сознания украинского населения, которое в целом позитивно воспринимало задекларированные методы украинизации, инициировало украинизацию школ.

Ключевые слова: украинизация, Кубань, крайком, украинизация школы, языковой вопрос

Summary. *Kirieleva V. The ukrainianization in Kuban in the 20-s – 30-s of the 20th century: linguistic aspects.* The article deals with the main problems deploying the Ukrainianization in Kuban in the 20-s – early 30-s of the 20th century. The analysis of the achievements of modern Ukrainian and Russian historiography traces the implementation of practical steps of authorities to implement use of the Ukrainian language in schools and official paperwork. It is proved that the most successful implementation was carried out in primary schools, while government, public bodies ukrainianized very slowly. It is found that the Ukrainianization revival in 1925–1929-s was caused as a result of two factors: a strong national cultural development of the Ukrainians of Kuban and decision-making at the Party level of acceleration the Ukrainization process. It has been affirmed that the Ukrainianization processes was especially deep in 1928, when it was associated primarily with the growth of national consciousness of the Ukrainian population generally welcomed the declared measures the Ukrainianization, showed initiative in the Ukrainianization of schools.

Key words: Ukrainization, Kuban, regional committee, Ukrainization of school linguistic issue

УДК 94(477)«1930/1939»-058.244

О. М. Новікова

ЗАРОБІТКИ ЖІНОК РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ У КОЛГОСПНОМУ ВИРОБНИЦТВІ 1930-х рр.

У статті розглядається процес влиття сільського жіноцтва в колгоспну систему виробництва протягом 1930-х рр. Досліджуються норми виробітку, оцінювання та оплата жіночої праці. Зроблена спроба проаналізувати зміни в системі матеріального стимулювання колгоспниць та результати їх впровадження в життя.

Ключові слова: колгосп, колгоспниця, жіноча праця, трудовень, тарифна сітка, норми виробітку.

Постановка проблеми. Відчутна кількісна перевага жінок серед працездатної частини сільського населення в 1930-х рр. давала підстави державі орієнтуватися на підвищення продуктивності колгоспної праці саме з урахуванням її домінування. Розглядаючи аграрний сектор УСРР – УРСР як одне з основних джерел надходжень до союзного бюджету, постачання дешевої сільськогосподарської продукції, радянське керівництво разом з тим

реалістично констатувало надзвичайно низьку продуктивність колгоспного виробництва на початку 1930-х рр., яке ще мало в своєму розпорядженні кількісно обмежений трудовий ресурс, небагатий досвід організації праці та слабку матеріально технічну базу. Однак, поставлена на той час ціль – отримати якнайбільше сільськогосподарської продукції за умов найменших витрат за найнижчими цінами, вимагала негайного розв'язання. Заручниками ж досягнення цієї цілі ставали колгоспники. Впродовж 1930-х рр. вони витримали на собі не одну новачку у встановленні норм виробітку та оплати праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У радянській історіографії панувало переконання у недолугості оплати праці в колгоспах у карбованцях, а запровадження трудовнів, з точки зору тодішніх істориків, максимально сприяло зміцненню економіки колективних господарств [1]. Такі підходи до навантаження колгоспників та продуктивності праці простежуються, зокрема, в наукових доробках М. О. Краєва [2], М. Т. Куца [3], Ю. М. Лизогуба [4]. У сучасній історіографії процес залучення селянок до виробничо-економічної діяльності в умовах становлення радянської влади, вивчення напрямів і обсягів використання жіночого трудового ресурсу на початку 1930-х рр. піднімається в роботі О. М. Сапицької [5]. Авторкою була зроблена спроба з'ясувати дієвість тогочасних методів матеріального та морального стимулювання праці сільських жінок у межах 1928–1933 рр. Проблеми оплати праці колгоспників у 1930-х рр. побіжно торкається В. Є. Мусієнко у своєму науковому доробку «Колгоспи України в 1934–1939 роках» [6].

Метою представленої статті є дослідження процесу залучення сільського жіноцтва до колгоспного виробництва, аналіз її використання та оцінювання.

Виклад основного матеріалу. Більшості колгоспам на початку 1930 х рр. був притаманний зрівняльний принцип у розподілі доходів. Тобто, він здійснювався на підставі майнових потреб членів господарства, а не характеру участі в його роботі – у колгоспній практиці використовувався принцип розподілу по їдоках. Така практика мала різноманітні варіанти: у вигляді поділу благ із врахуванням потреб членів сім'ї в певних побутових предметах або порівну на кожного їдока чи з урахуванням віку тощо [1; 5; 7].

Існували й інші способи розрахунку з колгоспниками. Але найбільш прогресивним вважався спосіб, коли доходи ділилися пропорційно до числа напрацьованих днів чи годин. Однак, саме в цих випадках, поряд з однаковою оплатою праці, фіксувалися випадки, коли жінки, які працювали на рівні з чоловіками, отримували менше. Різниця в оплаті праці з протилежною статтю сягала 25%. Підставою цьому слугувало те, що жінок використовували на сезонних, тимчасових роботах, вони входили до складу резервних бригад і не вважались основними працівниками господарства [7, 29; 8, 2–3]. Занижена оплата жіночої праці ставала чи не основною причиною гальмування процесу залучення жінок до колгоспного виробництва. На подолання цієї проблеми спеціальними постановами Президії ЦК КП(б)У спускалися Всеукраїнській спілці сільськогосподарських колективів категоричні вказівки забезпечити однакову оплату за одну й ту саму роботу чоловікам і жінкам [9, 345]. Спроби ж запровадження оплати праці колгоспників винятково в грошовій формі, найчастіше в умовних карбованцях, нерідко закінчувалися тим, що господарства через невисокий рівень виробництва і низьку товарність «з'їдали» себе – залишалися без коштів. Водночас, всі ці форми розподілу прибутків у колгоспах не були сталим явищем, а постійно трансформувалися.

Вже з 1930 р. у колгоспах УСРР часто застосовувався принцип відрядності, визначалися завдання на певний час (день, годину, тощо). Частина колгоспів в обрахунку праці стала використовувати умовний день. Юридичним обґрунтуванням введення трудовня стали «Примірний статут сільськогосподарської артіль», затверджений постановою Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних Комісарів СРСР від 13 квітня 1930 р. та постановою Колгоспцентру СРСР від 7 червня 1930 р. Ці акти вводили трудовень як єдину міру обліку праці колгоспників і розподілу доходів. Колгоспам категорично заборонялося оплачувати працю колгоспників тільки грошми і рекомендувалося застосовувати натуральну форму оплати [1, 11].

Однак, у перші роки десятиліття в 12% господарств за трудовень приймали робочий день. Ось так у 1930 р. повідомляв один із білоцерківських колгоспів про облік і оплату праці: «Скільки б і хто не зробив за день і що б не зробив, на вечір у табелі ставлять «паличку». Такий облік гальмує роботу колгоспу й розводить ледащих, бо все одно, чи вибрав за

день чверть гектара, чи два, або й так пробайдикував – увечері оцінять роботу однією «паличкою» [9, 364].

Для впорядкування тарифікації робіт навесні 1930 р. з'явилися «Основні положення про організацію праці в колгоспах», затверджені правлінням Укрзерноцентру, які вводили у всіх колгоспах оплату праці згідно з 5-тирозрядною (для малих колгоспів) та 7-мирозрядною тарифною сіткою [10, 261]. У лютому 1933 р. постановою Наркомзему СРСР була затверджена єдина 7-мирозрядна тарифна сітка в межах 0,5–2 трудовні, яка в оцінці робіт була більш гнучкою. Роботи, що вимагали вищої кваліфікації або більших фізичних затрат, були віднесені до чотирьох вищих груп з різницею між ними в 0,25 трудовні. Некваліфіковані роботи з невеликим фізичним навантаженням відносилися до двох нижчих кваліфікаційних груп з такою ж різницею [11, 42–43].

У цей же час комісія ЦВК СРСР з поліпшення праці й побуту жінок скликала нараду, присвячену перспективам жіночої праці. До участі в нараді були залучені науково-дослідні установи, Держплан, Колгоспцентр, ряд наркоматів. Нарада прийняла рішення, які дозволяли у колгоспах вводити постійно діючі жіночі виробничі бригади за професіями на чолі з бригадиром-жінкою. За бригадою закріплювали відповідний реманент. У роз'яснювальних матеріалах із впровадження семирозрядної системи оплати праці, серед іншого, з'явився наголос на необхідності матеріального заохочення ударниць. Рішення наради мали сприяти подоланню залишків нерівноправності жінок в оплаті праці і підвищенню матеріальної зацікавленості колгоспниць [12, 89–90].

Взагалі, ідеї про те, що введення трудовні надає жінкам можливість справедливо отримувати винагороду за працю, лунали протягом усього десятиріччя. Так, у 1935 р. на прийомі колгоспниць-ударниць буряківництва І. В. Сталін виголосив: «Трудовними колгосп визволив жінку і зробив її самостійною. Вона тепер працює вже не на батька, поки вона в дівчатах, не на чоловіка, коли вона одружена, а насамперед на себе працює» [13, 93]. Вже в 1933 р. за один робочий день колгоспниця в середньому напрацьовувала 0,87 трудовні, в 1934 р. – 0,95 трудовні, в 1935 р. – 0,99 трудовні. При обрахунках 1935–1936 рр., констатувалося, що в загальному фонді трудовнів, вироблених всією сім'єю колгоспника, на долю жінок припадало не більше 38% [14, 40; 13, 93; 15, 109], на 1939 р. – 37% [16, 7]. Беручи до уваги той факт, що колгоспною роботою були охоплені всі дорослі члени сім'ї, включаючи підлітків, то ці показники дійсно вказували на майже рівні можливості жінок в напрацюванні трудовнів з чоловіками.

Семирозрядна тарифна сітка в колгоспному виробництві діяла впродовж усіх 1930-х рр. і постійно вдосконалювалася. Владні структури регулярно розроблювали і втілювали в життя інструкції зі змінами в розрахунках трудовнів, які мали сприяти підвищенню як виробничих показників, так і матеріальної зацікавленості колгоспників. Особливо це стосувалося трудомістких галузей, таких, як тваринництво, де основну масу працівників складали жінки. Відповідні інструкції, окрім економічного стимулювання, за мету ставили попередження мінливості кадрів, а ще частіше підлаштовували оплату праці під не завжди правильно спрогнозовані кінцеві виробничі показники.

Водночас ці інструкції не змогли запобігти скаргам і невдоволенню жінок, плинності кадрів. Ситуація навколо стабільності трудових колективів подекуди була настільки неспокійною, що на її виправлення в 1935 р. були введені в дію спеціальні постанови, які, аргументуючи тим, що додаткові грошові і натуральні нарахування та збільшення оплати праці здійснюватимуться за високі якісні показники і тривалий час роботи в тваринницькій бригаді, закріплювали кадри тваринництва на одному місці не менше, як на два роки, і прив'язували оплату праці до безпосереднього виконання виробничих планів. Крім того, колгоспному керівництву суворо заборонялося знімати тваринниць з роботи без офіційного рішення міськземвідділів [9, 133, 441].

На відміну від тваринництва, де професії розглядалися як прогресивні, передові, де жінка мала можливість отримувати гарантований мінімум трудовнів, робота в полі оцінювалася за нижчими розцінками. Таке заниження, незважаючи на значну кількість інструкцій і роз'яснень по нарахуванню трудовнів, чітко закріплених розцінок за виконання норм виробітку, свідомо здійснювалося колгоспним керівництвом. Так, на прополювальних роботах колгоспниця, за відповідних погодних умов та засміченості культур, при оцінці одиниці робіт у 2 трудовні, могла заробити не більше 1 трудовні [17, 6–8, 15; 18, 18].

Стосовно бригадирів – керівників виробничих бригад – Центральний Комітет і Рада Народних Комісарів рекомендували встановлювати ставку в розмірі від 20 до 30 трудоднів на місяць з тим, що правління колгоспу може їх преміювати додатковою кількістю трудоднів або знижувати нарахування трудоднів, у залежності від якості роботи і виробничих показників бригади, ферми чи колгоспу в цілому [19, 4].

Слід зазначити, що показники, які використовувалися в УСРР, різнилися із загальносоюзними і далеко не на користь українських колгоспниць. Наприклад, ця різниця згідно примірних норм оплати праці в 1934 р., складала майже половину. Нарухування трудоднів, норм виробітку покладалося на завідуючих фермами, бригадирів, рахівників. Для цих посадовців протягом усього досліджуваного періоду друкувалися великим тиражем спеціальна роз'яснювальна література – «Як нарахувувати трудодні», «Таблиці для обчислення трудоднів в колгоспах», «Підрахунок трудоднів в колгоспах за роботи в полі» та інші, – яка мала допомогти уникнути помилок в обрахунках. Вони були зобов'язані щодня записувати трудодні в табелі, один раз на 5–6 днів – у трудові книжки працівниць. Не менше одного разу на місяць мали вивішуватися поіменні списки колгоспників із зазначеною кількістю нарахованих трудоднів кожному. Оцінка трудодня могла підвищуватись або знижуватись в залежності від успішності роботи бригади в межах 10–30% [20, 3, 17–18].

Однак ситуація на місцях часто суперечила інструкціям і рекомендаціям. Пересічний колгоспниці заробити за рік декілька сотень трудоднів було часто нереально. Нарухування трудоднів, затвердження остаточних розцінок за вироблений об'єм роботи, згідно з розпорядженнями, залишалися в царині впливу правління колгоспів і нерідко самих бригадирів. Їх розмір нерідко корегувався і змінювався не на користь рядових колгоспників [19, 36–37]. Колгоспниці подекуди при виході на роботи взагалі не знали норм виробітку та кількість своїх трудоднів [21, 12], списки з даними про трудодні часто не вивішувалися, а кількість трудоднів у документації колгоспних правлінь виявлялася меншою, ніж зафіксовані бригадирами по факту виконаних робіт [9, 77].

Якщо подекуди такі випадки виправдовувалися особливостями місцевої виробничої бази, то в деяких колгоспах таку поведінку керівництва можна було назвати особистими примхами. Ілюстрацією цьому є позиція одного з бригадирів, який на невдоволення жінок, яких безпідставно позбавив авансу, заявив: «Ви мені нічого не зробіть!» У колгоспі «Перемога» Іванківського району на Київщині на спроби поцікавитися результатами своєї роботи, колгоспниці отримали таку відповідь: «Не ваше діло, скільки запишемо, стільки й буде» [22, 65].

Невчасний і нестаранний запис трудоднів, який подекуди затягувався на 2–3 місяця, часто призводив до неправильного нарахування трудоднів. Крім цього, обсяги і кількість випадків штрафування нерідко перевищували дозволені 30% і залишали колгоспниць напередодні розрахунку з показниками, які іноді становили половину, а то й третину насправді вироблених. Практикувався й поділ вироблених усією бригадою трудоднів порівну на всіх, урівнюючи ударників і ледарів. На зауваження з цього приводу бригадир колгоспу «Нове життя» Фастівського району на Київщині заявив: «У нас ледарів немає, всі працюють однаково, а стоять над кожним і дивитися як він працює, не вистачить часу». Самі ж колгоспниці, що працювали під керівництвом таких бригадирів, так коментували цю ситуацію: «Працой, не працой, все рівно праця не враховується». Відтак, через недбалість у нарахуванні трудоднів, непрофесійність в обліковій роботі колгоспного керівництва, часто спроби і намагання жінок напрацювати належну кількість трудоднів зводилися нанівець. Користуючись недостатньою обізнаністю рахівників, недбалим ставленням колгоспного керівництва до своїх обов'язків, колгоспники також вдавалися до обману і хитрощів. Так, у колгоспах Дніпропетровщини були випадки, коли жінки складали копни пшениці з меншої кількості снопів, чим це передбачено, відтак збільшуючи норми виконаної роботи. Дехто повертався з роботи одразу після реєстрації на робочому місці. Запис трудоднів у деяких колгоспах вівся зі слів самих колгоспників [9, 153; 22, 64–67].

Відповідно до вироблених трудоднів, колгоспникам нараховувалося матеріальне заохочення. Згідно статуту сільськогосподарської артільї 1935 р., грошовий аванс міг видаватися протягом року в розмірі не більше 50% від суми зароблених грошей [23, 26]. Згідно офіційних звітних даних, представлених у доповідній записці Наркомзему УСРР у Наркомзем СРСР «Про наслідки розробки річних звітів колгоспів республіки 1938 р.», на 1 трудовень у

1934 р. виплачували 33 копійки, в 1935 р. – 52 коп., у 1936 р. – 75 коп., у 1937 р. – 93 коп. [9, 681]. За офіційними даними, на один колгоспний двір припадав дохід у 311 крб. у 1932 р., у 1937 р. – 786 крб., у 1938 р. – 904 крб. [24, 15]. Щоправда, такі оптимістичні показники дещо різнилися від даних фактичних. Так, у 1935 р. при обстеженні майже 30 тис. колгоспів республіки було виявлено, що в середньому грошові виплати на трудовні ледве перевищували половину від заробленої суми. Крім цього, грошові виплати часто затягувалися, чому сприяло захоплення багатьох керівників капітальним будівництвом, влаштуванням святкувань, які фінансувалися за рахунок грошових доходів колгоспу [25, 10]. Колгоспниці так коментували тогочасні грошові заробітки: «А палички писали, то це було по 3 копійки на одну паличку. Та копійками не давали. Як узав в колгоспі чи помідора, чи огірка виписав, то вже немає грошей» [26]. «А грошей же ніхто й копійки не давав», – згадувала колишня колгоспниця з Черкащини [27]. Не сприяли збільшенню грошових доходів й громадські зобов'язання. Серед іншого, колгоспниць часто зобов'язували підписуватись на періодичні видання. Так, підписка на рік одного лише журналу «Колгоспниця України» коштував 7 крб. 20 коп. Періодичні видання виписувалися не лише на подвір'я, але й на кожну ланку, бригаду [28, 14]. Серед колгоспниць широко була розгорнута державна політика примусового залучення коштів до системи державного кредитування. Оформлення підписки на державні позики, викуп марок і плакатів громадських організацій, внески на проектування і будівництво об'єктів воєнної і цивільної техніки, закладів культури, охорони здоров'я і відпочинку, відчутно позначалися на сумах, отриманих на руки.

Висновки. Суттєва частка державної політики, націленої на зростання продуктивності колгоспної праці, була розроблена саме з урахуванням жіночої частини сільської громади, яка за кількістю складала більшість трудових ресурсів села. Розпорядження та постанови профільних владних структур регулярно звертали увагу місцевого керівництва на залучення жінок до колгоспного виробництва на рівних умовах з чоловіками. Однак, у селянському середовищі зберігався стереотип про другорядність жіночої робочої сили. Колгоспне керівництво часто оцінювало роботу жінок нижче за чоловічу працю навіть при однаковому навантаженні. Численні спроби оптимізації нарахування трудовнів часто не лише не сприяли покращенню цього процесу, але й нерідко ускладнювали й заплутували його. І хоча протягом десятиліття спостерігалось поступове підвищення оплати праці, загальний рівень матеріального забезпечення колгоспниць залишався низьким.

Список використаної літератури

1. Оплата праці в колгоспах : зб. статей. – К. : Держсільгоспвидав УРСР, 1960. – 175 с.
2. Краев М. А. Победа колхозного строя в СССР / М. А. Краев. – М. : Госполитиздат, 1954. – 720 с.
3. Куц М. Т. Питання колгоспного будівництва на Україні (1929–1941 рр.) / М. Т. Куц. – Л. : Вид-во Львівського ун-ту, 1965. – 279 с.
4. Лизогуб Ю. М. Рабочий класс СССР в борьбе за победу колхозного строя, 1928–1937 гг. / Ю. М. Лизогуб. – Л. : Вища школа, 1978. – 174 с.
5. Сапицька О. М. Сільські жінки в умовах підготовки та проведення суцільної колективізації (1928 – середина 1933 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 : захищена 18.12.07 / Сапицька Олена Михайлівна ; Східноукраїнський нац. ун-т ім. Володимира Даля. – Луганськ, 2007. – 199 с.
6. Мусієнко В. Є. Колгоспи України в 1934–1939 роках : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 : захищена 24.05.02 / Мусієнко Владислав Євгенович ; Донецький нац. ун-т. – Донецьк, 2002. – 253 с.
7. Кравченко О. Селянка в колгоспах / О. Кравченко ; [пер. з рос. Х. Гладкової]. – Х. : Радянський селянин, 1929. – 77 с.
8. Пілацька О. 8 березня – день обов'язків / О. Пілацька // Селянка України. – 1930. – № 4. – С. 2–3.
9. Історія колективізації сільського господарства Української РСР. 1917–1937 рр. : зб. док. і матеріалів : у 3 т. / [упоряд. : І. Х. Ганжа, О. О. Кривошеєва, Г. М. Михайличенко та ін.]. – К. : Наукова думка, 1971. – Т. 3: Зміцнення і дальший розвиток колгоспного ладу на Україні. 1933–1937 рр. – 788 с.
10. Історія колективізації сільського господарства Української РСР. 1917–1937 рр. : зб. док. і матеріалів : у 3 т. / [упоряд. : І. Х. Ганжа, О. О. Кривошеєва, Г. М. Михайличенко та ін.]. – К. : Наукова думка, 1965. – Т. 2: Здійснення суцільної колективізації на Україні 1927–1932 рр. – 840 с.
11. Шахар Г. В. До деяких питань організаційно-господарського та політичного зміцнення колгоспів / Г. В. Шахар // Молодий комунар. – 1933. – № 3–4. – С. 36–46.
12. Жінки Радянської України – активні будівники комуністичного суспільства / [відп. ред. М. М. Підтиченко та ін.]. – К. : Політвидав України, 1971. – 188 с.
13. 20 років радянської влади. Статистичний збірник. – К. : Партвидав ЦК КП(б)У, 1937. – 110 с.
14. Женщина в СССР : статистический сборник / отв. ред. И. А. Краваль. – Изд. 2-е (испр. и доп.). – М. : Союзоргучёт, 1937. – 189 с.

15. Жінка соціалістичної України. Статистичний довідник / Управління народногосподарського обліку УРСР. – К. : Народне господарство та облік, 1937. – 162 с.
16. 8 Березня // Колгоспниця України. – 1939. – № 5–6. – С. 7.
17. Зразкові норми виробітку та відрядних розцінок за виконання денної норми в колгоспах України на 1933 р. – Лубни : Вид. Лубенського РВК, 1933. – 23 с.
18. Постанови, що їх повинна знати кожна колгоспниця // Колгоспниця України. – 1934. – № 18. – С. 18–19.
19. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 20, спр. 6550, 86 арк.
20. Про організацію праці в колгоспах, про постійну рілничу виробничу бригаду, відрядність, норми виробітку й розцінки та облік. Постанова Наркомземсправ в УСРР від 26 січня 1933 р. – Кременчук, 1933. – 19 с.
21. Носов. Партосередки беруться до роботи з колгоспницями / Носов // Колгоспниця України. – 1934. – № 1.
22. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 6268, 156 арк.
23. Примірний статут сільськогосподарської артїлі, прийнятий другим всесоюзним з'їздом колгоспників-ударників і затверджений радою народних комісарів Союзу РСР і центральним комітетом ВКП(б) 17 лютого 1935 року. – К. ; Х. : Державне вид-во колгоспної і радгоспної літератури УРСР, 1941. – 32 с.
24. Танін А. Ріст матеріального добробуту / А. Танін // Колгоспниця України. – 1939. – № 22. – С. 15.
25. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 6940, 127 арк.
26. Домашній архів автора (запис 2 червня 2012 р. у с. Журжинці Лисянського р-ну Черкаської обл., від Бабенко Тетяни Тимофіївни, 1925 р. н.).
27. Домашній архів автора (запис 1–2.06.2012 р. у с. Журжинці Лисянського р-ну Черкаської обл., від Бражник Ганни Євсєївни, 1916 р. н.).
28. Викликаємо на змагання усі політвідділи МТС України // Колгоспниця України. – 1934. – № 14. – С. 14.

Одержано редакцією 19.02.2014

Прийнято до публікації 15.05.2014

Аннотация. Новикова Е. Н. *Заработок женщин Советской Украины в колхозном производстве 1930-х гг.* В статье рассматривается процесс вливания и задействования женщин в колхозную систему производства на протяжении 1930-х гг. Исследуются нормы выработки, оценивание и оплата женской работы. Сделана попытка проанализировать изменения в системе материального стимулирования колхозниц и результаты их внедрения в жизнь.

Ключевые слова: колхоз, колхозница, женский труд, трудовень, тарифная сетка, нормы выработки

Summary. Novikova O. *Earnings of women in the Soviet Ukraine in collective farm production of the 1930s.* This article describes the infusion of rural women in the collective farm system production during the 1930s. The author attempts to analyze output norms, assessment and payment of female labor, changes in the system of material incentives of women-farmers, the results of their implementation. Source base, oral inquiry of contemporaries about events, historiographical analysis led to the conclusion of a gradual and ambiguous evaluation of female labor resource in a village of Soviet Ukraine in the researched period. Female work in collective farms has gone from temporary, seasonal employment till becoming a major labor unit. A significant part of state policy that was aimed at the growth of collective farm labor productivity was developed on the basis of the numerical superiority of women in rural communities. However, the stereotype of inferiority of female labor force in the peasant community remained, which was confirmed by the predominance of the female contingent on physical effort professions. Female work was often valued less than the male work, even with the same load. Numerous attempts of optimization of workdays charging that were carried by government throughout the analyzed decade, often not only contributed to the improvement of this process, but often complicated and mislead it.

Key words: farm, woman-farm worker, female work, workday, tariffs, output norms

УДК 94(477) «1930»:640.43

О. М. Радченко

ІНОЗЕМНИЙ ТУРИЗМ У РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ 1930-х рр.

Статтю написано за підтримки Німецького історичного інституту в Москві (ГІІІМ) із залученням фондів Державного архіву Російської Федерації, державної бібліотеки Російської Федерації, бібліотеки іноземної літератури ім. М. І. Рудоміно, бібліотеки ГІІІМ. На основі аналізу широкого кола архівних та опублікованих джерел, а також наукової літератури розглянуто інфраструктуру іноземного туризму та види туризму в Радянській Україні 1930-х рр.

Ключові слова: «Інтурист», Українська РСР, програми перебування, готелі, транспорт